

Pieldner Judit

ERDÉLYI PRÓZA B-TŐL V-IG

- *Zsidó Ferenc: Csak egyenesen!*¹ -

A *Székelyföld* kulturális folyóirat kritikarovatának olvasói számára jól ismert Zsidó Ferenc neve, és itt közölt írásai is minden bizonnyal nyomot hagytak az olvasókban közvetlenségük, könnyedségük, ugyanakkor pontosságuk, lényeglátó érzékenységük folytán. A többek között a *Szalmatánc* című regény (Mentor, Marosvásárhely, 2002), a *Csigaterpesz* című novelláskötet (Erdélyi Híradó Kiadó - Fiala Írók Szövetsége, Kolozsvár-Budapest, 2005), a *Laska Lajos* című kispróza-kötet (Pro-Print, Csíkszereda, 2012) szerzője legutóbb, 2016-ban kötetben gyűjtötte össze az utóbbi években főleg a *Székelyföldben*, de emellett a *Hitel*, *Forrás*, *Krónika* folyóiratokban, a *Romániai Magyar Szó* hasábjain, valamint a *www.eirodalom.ro* portálján közölt kritikáit.

A kötet címe - *Csak egyenesen!* - arra kötelez, hogy ne sokat köntörfalazzak, hanem térjek egyenesen a lényegre, amit, ahogyan a szerzőtől tanulom, már az írás elején prezentálok: Zsidó Ferenc mély elkötelezettje és értő művelője a kritika műfajának, jó érzékkel humorizál, kellő időben váltja komolyra a szót a tárgyalt kötetek apropóján, eligazít, de nem beszél túl a témát, és teszi mindezt „csípőből”, természetes könnyedséggel és eleganciával. Szóval élvezettel olvastam a kötet írásait, üdítő olvasmányként hatottak számomra anélkül, hogy megfektették volna a gyomromat - hogy olyan frázist használjak, amellyel a kritikus is gyakorta él írásaiban.

Az volt az érzésem így egybegyűjtve olvasva ezeket a kritikákat, hogy Zsidó Ferenc valahogy visszaigazítja az irodalomkritikát a medrébe: míg angolszász berkekben a recenzió egy valóban rövid, inkább ismertető szöveget jelent, magyar nyelvterületen a kritika műfaja hajlamos már-már tanulmányba átcsapni időnként - nos, ezek az írások a kettő közé vannak becélözva, felvállalják az ismertetés feladatát a

---

1 Zsidó Ferenc: *Csak egyenesen!* Erdélyi Híradó Kiadó - Fiala Írók Szövetsége, Kolozsvár-Budapest, 2016.

recenzió rendeltetése szerint, ahhoz az olvasóhoz is szólva, akinek még nem volt alkalma elolvasni a kötetet, emellett alaposan körüljárják és értelmezik azt a módot, ahogyan az egyes szerzők művelik-keverik a műfajokat, pontosan beazonosítva a narratív technikákat, ezek hatása-it, a műfaji határokat és határátlépéseket, de nem visszaélve a filológusi szakzsargonnal, megmaradva az egészséges határokon belül, minden tekintetben. Minderről az előszóban ezt írja a szerző: „Véleményem szerint az irodalomkritikának színesnek és egyértelműnek kell lennie, melyből kiderül, hogy mi a recenzens véleménye a műről, melyek annak erősségei és melyek a gyenge pontjai. Épp ezért a nyelvezet ne legyen túlterhelve szakszókincssel, de azért feleljen meg a szakmai kritériumoknak. Az erdélyi irodalmi préri viszonylag kicsi, az irodalomkritika ennek ellenére (vagy épp ezért) nem lehet udvariaskodó, hanem szigorú, a negatívumokat is felmutató (és természetesen az erőnyeket egyértelműen kiemelő). Erre van olvasói igény.”

Ezt az igényt hangoztatta annak idején Cs. Gyimesi Éva is, amikor a '90-es évek derekán a kolozsvári bölcsészaknának a Láthatatlan Kollégium tagjaivá váló magyar szakosait kritikairásra buzdította, azt is világosan látva, hogy ennek a műfajnak is meg kell újulnia a fiatal generáció belépésével, friss erővel kell töltekeznie, hogy létrejöhessen egy sokrétű dialógus az erdélyi irodalom művelői, értelmezői és szélesebb olvasóközönsége között. Ha élne, minden biznnyal örömmel forgatná Zsidó Ferenc könyvét, és elégtétellel nyugtázná, hogy az „erdélyi préri” (Virginás Andrea a Korunk Komp-Press Ariadné-sorozatában 2008-ban megjelent kötetének címét juttatva eszembe) sok más fiatal kritikus is tevékenykedik, kitartó rendszerességgel követve az „irodalom”/erdélyi irodalom fejleményeit.

Zsidó Ferencet az erdélyi préri prózatermése érdekli elsősorban. Az előszóból fény derül arra is, hogy a cím a kritikusai attitűd, habitus mellett a prózára is utal, hiszen a latin *prosa* eredeti jelentése: egyenesség. Anélkül, hogy egy bizonyos nemzedéknek, irodalmi csoportosulásnak, trendnek köteleznél el magát (habár igenis vannak trendek és csoportosulások – „Miért vannak Erdélyben irodalmi szekértáborok? A macska rúgja meg!”), az egyéni teljesítményeket veszi számba a kortárs (2000 utáni) erdélyi (magyar – Franz Hodjak kivételével) vagy Erdélyhez köthető prózában, egy-egy szerző egy, néhány esetben két könyvét ismertetve, így összesen 21 szerző 26

kötete kerül terítékre a kritikagyűjteményben, amelyek Erdélyben vagy Magyarországon jelentek meg. A szerkesztői koncepció a recenzált köteteket demokratikusan, a szerzők családnevének ábécé-sorrendjében rendeli egymás mellé, Bodor Johannától Vida Gáborig, így kerülnek egymás mellé „kisebbek” és „nagyobbak”, „frissebb évjáratú” szerzők és idősebb nemzedékekhez tartozók, debüt- és sokadik, esetenként hosszabb szünet, várakozás után megjelenő kötetek, egészen eltérő műfajok, beszédmodok, stíluselvek és írói teljesítmények. Erre az áttekintésre vállalkozni nyilvánvalóan csak a teljesség igénye nélkül lehet – a teljességre sem a tárgy lefedhetetlenségéből, sem pedig szemléletéből fakadóan nem törekedhet a kötet.

Az erdélyi irodalomnak van történetfedezete, bőven van, amiből meríteni, a kisebbségi lét, a személyes emlékezettel összefonódó világháborús élményvilág, a diktatúra évei, a '89-es fordulat és a rákövetkező évek egyaránt szolgáltatnak inspirációt a népies realizmustól az intellektuális, lélekelemző novelláig ívelő Fodor Sándori novellisztika (*A feltámadás elmarad*), a Franz Hodjak-i abszurd (*Határkövek*), a Lőrincz György által művelt szociografikus igényű regény (*Besúgó voltam, szívem; A szív hangjai*), Máté Angi élményprózája (*Mamó*), Szávai Géza múltidézése (*Aletta bárkája; Székely Jeruzsálem*), Tompa Andrea dokumentarista és önéletrajzi jellegű korszakregénye (*A hóhér háza*), avagy a Vári Attila-féle „balladisztikus groteszk” (*Sztálinvárosi idill*) számára.

Számos kötet mély valóságélményből táplálkozik, olyannyira, hogy például a székely nagyotmondásból inspirálódó szövegek kapcsán akár szerzőség kérdése is felmerülhetne, gondolok itt a Muszka Sándor által reprodukált fergeteges székely kocsmaszövegekre a *Sanyi bá (székely egypercesek)* című kötetben. Más szerzőknél a valóság „elszáll” a fikció szárnyain, a sztorizó humor (Bölöni Domokos: *Jézus megcibálja a Pricskili Dungónak a fülét*), az anekdotikus abszurdoid (Molnár Vilmos: *Az ördög megint Csíkbán*), a magánmitológia (György Attila: *Hajós a kikötőben; Bestiarium Siculorum*), a kísérleti próza (Hertza Mikola: *Kísérteti jelleggel*), a negatív utópia (Márton Evelin: *Papírszív*, Nagy Koppány Zsolt: *Nem kell vala megvélnöd 2.0*), a fordulatos kalandregény (Szabó Róbert Csaba: *Alakváltók*) irányába. A besorolás nem mindig kézenfekvő, különösen az olyan polgárpukkasztó provokációk esetében, mint Orbán János Dénes 2012-ben megjelent *Alkalmi mesék*

idegbeteg fölnőtteknek című kötete; az erről írt töprengés így kezdődik, OJD stílusában: „Mi a csemer istennyila ez?”.

„Mint egy profi építész, aki belülről lebont, majd tégláról téglára újraépít egy-egy épületet: így bont le, így vizsgál meg, így elemez, majd így épít darabról darabra újra mindent e kötet recenzióiban, kritikáiban Zsidó Ferenc” – írja a kötet hátlapján Fekete Vince. Valóban, érezhetően belülről bontogat, és belülről is ítél, a prózaíró figyelmével és szakértelmével fordul a szövegek felé, vesz észre finom árnyalatokat, apró mozzanatok, vagy éppenséggel alapvető valóságismeretet kér számon az illető prózaszövegen, például Potozky László *Repülés hazafelé* című novelláján a 2013-as *Nappá lett lámpafény* című kötetből, hogy bizony hitelesebb lenne a novella, ha a szerző tudná, hogy a sárkányrepülés nem hátszélben, hanem széllal szemben történik...

Az írásokból kirajzolódik a kritikus értékrendszere, amelyben a jól megírt történet mindent visz; a jó történet nem elegendő, de a posztmodern elbeszélői fondorlatokon és stílustechnikákon iskolázott írásmód sem elégséges jó történetek nélkül. Ebből a szempontból megmutatkozik, hogy sokszor nem kerül szinkronba a jó történet a jól megírtsággal, vegyes eredmények születnek egyazon kötetben belül is akár. Magyarai Ágnes *Az ördög operába készül és más történetek* című, szintén 2013-as prózakötete kapcsán írja Zsidó Ferenc: „Igazából olykor úgy tűnik, hogy Magyarit a posztmodern inkább gyengíti, mint erősíti: azokat az írásait érzem jobbaknak, melyekben nagyobb teret kap a primer történet, és kisebbet a szövegjáték. De lehet, hogy ez csak az én vesszőparipám: a novella legyen klasszikus, még ha posztmodern is a téma!” Mózes Attilától ezekkel a szavakkal kéri számon a történetet a *Jelentések a semmiről* című írás kapcsán a 2011-es *Foglaló* című kötetben: „Döbbenetes, meghökkentő történet, ugyanakkor jól felépített és kibontott, így hiteles. Egészen az utolsó bekezdésig, melynek zárójeles címe: *(A történet végének egyik lehetséges változata)*. Ezzel Mózes újlag kirángatja a befogadót a fiktiivaként felépített valóságból, s belenyomja a fejét a papírlap fehérjébe (mint a házba beszaró macska orrát szokták a produktumába).” Márton Evelin 2012-ben megjelent *Papírszív* című regénye apropóján a kortárs irodalom is megkapja a fricskát: „Az olvasó örül, hogy nem tette le a könyvet az első két fejezet után, s izgatottan merül el a Márton Evelin által ábrázolt bizarr világban. Nincsenek elvárásai – kortárs könyveken edzett olvasóknak

már rég nincsenek –, de amit a végén kap, az azért mégis felér egy frással.”

A kötetben foglalt és értékelt egyéni teljesítmények tükrében óhatatlanul kirajzolódik egy kép a kortárs erdélyi próza egy szegmenséről, amely színes és eklektikus, mélyenszántó és humoros, olvasmányos és szerethető, akárcsak Zsidó Ferenc kritikái. Végezetül, visszadobom a labdát a szerzőnek, várjuk a további írásokat, és természetesen: „Csak egyenesen!”

Székelyderzs, unitárius templom (részlet)